

ДО ПИТАННЯ СТРАХУВАННЯ ЦИВІЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ОПЕРАТОРА ЯДЕРНОЇ УСТАНОВКИ ЗА ЯДЕРНУ ШКОДУ

ON THE ISSUE OF CIVIL LIABILITY INSURANCE OF THE NUCLEAR INSTALLATION OPERATOR FOR NUCLEAR DAMAGE

Пацурія Н.Б., д.ю.н., професор,
професор кафедри господарського права та господарського процесу
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Заклівенець М.О., студент II курсу
Інститут права Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Мета статті полягає в дослідженні сучасного стану страхування цивільної відповідальності оператора ядерної установки за ядерну шкоду. Для досягнення зазначеної мети були поставлені такі завдання: проаналізувати нормативно-правові акти, які забезпечують регулювання питань страхування у сфері цивільної відповідальності операторів ядерних установок за ядерну шкоду; дослідити сутність особливого процесу страхування в секторі ядерної енергетики та промисловості; вивчити порядок та правила страхування цивільної відповідальності оператора ядерної установки; ознайомитися з чинними міжнародними зобов'язаннями України про цивільну відповідальність за ядерну шкоду. У статті звертається увага на актуальне питання процесу відшкодування збитків за генетичні зміни спричинені ядерними інцидентами через оператора ядерної установки. Піднято проблему прив'язки до неоподаткованого мінімуму доходів громадян при визначенні розміру страхового відшкодування. Розкрито питання ролі страхових об'єднань у страхуванні цивільної відповідальності оператора ядерної установки; охарактеризовано ядерний страховий пул з позицій законодавства. Крім того, з'ясовані порядок та правила обов'язкового страхування цивільної відповідальності оператора ядерної установки. Визначений необхідний перелік документів, що подається експлуатуючою організацією для отримання ліцензії на провадження діяльності на окремому етапі життєвого циклу ядерної установки. Визначена об'єктивна необхідність укладення договору обов'язкового страхування цивільної відповідальності для отримання ліцензії для провадження діяльності у сфері ядерної енергетики. З'ясовані причини накладення штрафів на суб'єктів діяльності у сфері використання ядерної енергії. Встановлена роль Держатомрегулювання у процесі видачі ліцензії. Розкрито значення загальної страхової суми та було пояснено категорію «спеціальні права запозичення». Пояснено Міжнародну шкалу ядерних подій, що було встановлено Міжнародним агентством з ядерної енергії. Звертається увага на перспективність використання шкали для моделювання страхових ризиків. Здійснено аналіз положень Віденської конвенції про цивільну відповідальність за ядерну шкоду, які стосуються міжнародних стандартів суми ядерного страхування. Досліджено актуальні зміни в ліцензуванні страховиків.

Ключові слова: цивільна відповідальність, ядерне страхування, ядерна шкода, оператор ядерної установки, ядерне законодавство, ядерний страховий пул, страховики.

This article aims to research the current state of civil liability insurance of the nuclear installation operator for nuclear damage. To reach the aim, we have set the following goals: to analyze regulatory acts, which regulate insurance matters in the sphere of civil liability insurance of the nuclear installation operators for nuclear damage; to research the essence of unique insurance process in the sphere of nuclear energy and industry; to determine order and rules of civil liability insurance of the nuclear installation operator; to get acquainted with the Ukrainian international obligations concerning civil liability for nuclear damage, which are in force. In this article, attention is drawn to relevant questions concerning the process of compensating damages for genetic changes triggered by nuclear accidents, which were caused by nuclear installation operator. The problem of binding to a non-taxable minimum of personal income during calculating the amount of insurance indemnity is raised. The role issue of insurance associations in civil liability insurance of nuclear installation operator is revealed, nuclear insurance pull is characterized from the position of the legislation. Moreover, the order and rules of obligatory civil liability insurance of nuclear installation operators are clarified. A list of necessary documents, which is submitted by the operating organization to receive a license to carry out activities at a specific stage of the nuclear installation's life cycle, is defined. The objective necessity of signing an obligatory civil liability insurance contract to receive a license to carry out activities in the sphere of nuclear energy is clarified. Reasons for imposing fines on entities in the sphere of nuclear energy are determined. The role of the State Nuclear Regulatory Inspectorate of Ukraine in the process of giving out licenses is defined. The value of the total sum insured is clarified and the category of "special drawing rights" is explained. International Nuclear Event Scale, which was introduced by the International Atomic Energy Agency, is described. Attention is drawn to prospects of using the scale to model insurance risks. Analysis of Vienna's convention on civil liability for nuclear damage positions, which set international standards for the amount of nuclear insurance, is conducted. Current changes in licensing of insurers are researched. Transfer of powers from the National Commission for State Regulation of Financial Services Markets to the National Bank of Ukraine is described.

Key words: civil liability, nuclear insurance, nuclear damage, nuclear installation operator, nuclear legislation, nuclear insurance pull, insurers.

Постановка проблеми. Страхування цивільної відповідальності оператора ядерної установки за ядерну шкоду є достатньо актуальним питанням в Україні. Наприклад, частка ядерної енергетики в загальному обсязі електроенергії, що вироблена за 2020 рік, становила 54,9%. Тобто, питання страхування ризиків у ядерному секторі є вкрай важливим і сьогодні. Крім того, Україна посідає восьме місце у світі та п'яте в Європі за величиною встановлених потужностей атомної енергетики. Це означає, що завжди існуватиме об'єктивна причина існування якісного, сучасного, а також ефективного законодавства у сфері ядерного страхування.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Останніми роками різні аспекти проблематики у сфері ядерної енергетики та взагалі страхові відносини досліджували Т.Є. Матвеєнко, Т.Д. Кривошлик, В.П. Янішен, В.С. Белих, В.Ю. Абрамов, О.В. Гринюк, Ю.М. Крупка, Н.Б. Пацурія,

Х. Лотар, М. Зайлер та інші вчені. Незважаючи на інтерес до вказаної проблематики у вітчизняній та зарубіжній науковій літературі, малодослідженими або такими, які потребують додаткового наукового обґрунтування, залишаються ряд проблем у цій сфері правового регулювання.

Мета. Метою статті є дослідження сучасного стану страхування цивільної відповідальності оператора ядерної установки за ядерну шкоду. Для досягнення поставленої мети були поставлені завдання: проаналізувати нормативно-правові акти, які регулюють страхування у сфері цивільної відповідальності операторів ядерних установок за ядерну шкоду; з'ясувати сутність страхування в ядерному секторі; визначити порядок та правила страхування цивільної відповідальності оператора ядерної установки; ознайомитися з міжнародними зобов'язаннями України про цивільну відповідальність за ядерну шкоду.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відповідно до пункту 5 статті 1 Закону України «Про дозвільну діяльність у сфері використання ядерної енергії», експлуатуюча організація (оператор ядерної установки) – призначена державою юридична особа, яка провадить діяльність пов'язану з вибором майданчика, проектуванням, будівництвом, введенням в експлуатацію, експлуатацією, зняттям з експлуатації ядерної установки або вибором майданчика, проектуванням, будівництвом, експлуатацією, закриттям сховища для захоронення радіоактивних відходів; забезпечує ядерну та радіаційну безпеку, фізичний захист ядерної установки або сховища для захоронення радіоактивних відходів на всіх етапах їх життєвого циклу і несе відповідальність за ядерну шкоду. [1]

У статті 1 Закону України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку» зазначено, що ядерна шкода – це втрата життя, будь-які ушкодження, завдані здоров'ю людини, або будь-яка втрата майна, або шкода, заподіяна майну, або будь-яка інша втрата чи шкода, що є результатом небезпечних властивостей ядерного матеріалу на ядерній установці або ядерного матеріалу, який надходить з ядерної установки чи надсилається до неї, крім шкоди, заподіяної самій установці або транспортному засобу, яким здійснювалося перевезення. [2]

Оператор ядерної установки, відповідно до статті 33 Закону України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку», забезпечує фінансове покриття відповідальності за ядерну шкоду у та розмірі та на умовах, що визначаються законодавством України [2]. Відповідно до пункту 2 статті 7 Закону України «Про цивільну відповідальність за ядерну шкоду та її фінансове забезпечення», одним з шляхів фінансового покриття відповідальності за ядерну шкоду оператором є страхування цивільної відповідальності за ядерну шкоду, яка може бути заподіяна внаслідок ядерного інциденту. Сама ж ядерна шкода не тільки обов'язково підлягає відшкодуванню, але й виключно у формі грошової компенсації. [3]

Пункт 12 статті 7 Закону України «Про страхування» чітко зазначає, що видом обов'язкового страхування в Україні є страхування цивільної відповідальності оператора ядерної установки за ядерну шкоду, яка може бути заподіяна внаслідок ядерного інциденту [4].

Експлуатуюча організація (оператор ядерної установки), відповідно до частини 2 та 4 статті 12 Закону України «Про дозвільну діяльність у сфері використання ядерної енергії» для отримання ліцензії на провадження діяльності у сфері використання ядерної енергії, суб'єкт діяльності (оператор ядерної установки) має подати заяву та документи до Державної інспекції ядерного регулювання України (далі – Держатомрегулювання), щоб отримати спеціальну ліцензію на здійснення діяльності на окремих етапах життєвого циклу ядерної установки або сховища для захоронення радіоактивних відходів [1]. Перелік визначається наказом Держатомрегулювання «Про затвердження Положення про перелік документів, що подаються експлуатуючою організацією для отримання ліцензії на провадження діяльності на окремому етапі життєвого циклу ядерної установки» від 8 січня 2015 р. № 12 (далі – Перелік) [5]. Привертає увагу те, що в Переліку, серед документів до заяви на отримання ліцензії має бути копія саме договору обов'язкового страхування цивільної відповідальності за ядерну шкоду. Тобто бачимо, що цивільна відповідальність оператора ядерної установки перед провадженням діяльності має спершу бути застрахована. Більш того, якщо оператор ядерної установки не укладає договір обов'язкового страхування цивільної відповідальності за ядерну шкоду, продовжуючи провадити діяльність у сфері використання ядерної енергії, то він, за статтею 17¹ Закону України «Про дозвільну діяльність у сфері використання ядерної енергії», як суб'єкт діяльності у сфері використання ядер-

ної енергії, має бути оштрафований у розмірі від 500 до 50000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Якщо ж оператор ядерної установки отримав ліцензію, але не виконує чи неналежно виконує її умови, то він має бути оштрафований у розмірі від 1000 до 100000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [1]. Відповідно до пункту 1 статті 8 Закону України «Про цивільну відповідальність за ядерну шкоду та її фінансове забезпечення», об'єктом обов'язкового страхування цивільної відповідальності оператора ядерної установки за ядерну шкоду, яка може бути заподіяна внаслідок ядерного інциденту, є майнові інтереси оператора, що пов'язані з необхідністю відшкодування цієї шкоди.

Особливу увагу привертає частина 1 статті 73 Закону України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку», у якій зазначається, що відповідальність оператора за ядерну шкоду настає, якщо ця шкода заподіяна ядерним інцидентом на ядерній установці, а також під час перевезення ядерного матеріалу на ядерну установку оператора після прийняття ним від оператора іншої ядерної установки відповідальності за цей матеріал або під час його перевезення з ядерної установки оператора і відповідальність за який не була прийнята іншим оператором згідно з письмовою угодою. Статтею 1 відповідного закону встановлено, що ядерний інцидент є будь-якою подією або рядом подій одного й того ж походження, що завдають ядерної шкоди, але частина друга статті 73 чітко дає зрозуміти, що оператор не несе відповідальності за будь-яку ядерну шкоду, а тому вона в певних випадках не буде відшкодуватися страховиком. Наприклад, якщо оператор доведе, що ядерна шкода виникла повністю внаслідок недбалості особи, якій заподіяна шкода, то оператор за рішенням суду може бути повністю звільнений від обов'язку відшкодування шкоди. На нашу думку, варто внести зміни до пункту 12 статті 7 Закону України «Про страхування», тобто встановити, що одним з видів обов'язкового страхування є «страхування цивільної відповідальності оператора ядерної установки за ядерну шкоду, яка відшкодується у випадках, визначених законодавством України».

Порядок і правила проведення обов'язкового страхування цивільної відповідальності за ядерну шкоду (далі – Порядок і правила ядерного страхування), затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 23 червня 2003 р. № 953-2003-п, містять пункт 1, у якому зазначається, що обов'язкове страхування цивільної відповідальності за ядерну шкоду проводиться з метою відшкодування ядерної шкоди. Тут привертає увагу неточність формулювання обов'язкового страхування, адже відповідно до пункту 12 статті 7 Закону України «Про страхування» видом обов'язкового страхування є страхування цивільної відповідальності саме оператора ядерної установки за ядерну шкоду, а не будь-кого іншого. Незважаючи на це, пунктом 2 встановлюється, що умовою обов'язкового страхування визначається договір обов'язкового страхування між страховиком (юридичною особою – резидентом України, яка отримала в установленому порядку ліцензію на проведення обов'язкового страхування цивільної відповідальності за ядерну шкоду, є членом Ядерного страхового пулу та яка за дорученням інших членів Пулу від свого імені підписує договір) та страхувальником (оператором ядерної установки). Договір обов'язкового страхування може засвідчуватися страховим полісом (страховим сертифікатом, страховим свідомством). Сам документ укладається відповідно до Типового договору обов'язкового страхування цивільної відповідальності за ядерну шкоду [5]. У контексті договорів нас також особливо цікавить участь іноземних страховиків у відносинах щодо обов'язкового страхування відповідальності за ядерну шкоду. Так, статті 9 Закону України «Про цивільну відповідальність за ядерну шкоду

та її фінансове забезпечення» зазначено, що за договорами страхування цивільної відповідальності за ядерну шкоду страховики можуть укладати договори перестрахування із страховиками нерезидентами за умови членства цих страховиків-нерезидентів у відповідних іноземних ядерних страхових пулах [3]. Доповнюючи інформацію про деякі випадки не відшкодування ядерної шкоди оператором, ми також звертаємо увагу на те, що не підлягають обов'язковому страхуванню також випадки заподіяння ядерної шкоди внаслідок ядерного інциденту, які спричинені воєнними діями, збройними конфліктами, громадянською війною, повстаннями, громадськими або політичними заворушеннями, страйками, терористичними актами або діями непереборної сили, тобто природними явищами, які несуть виключно винятковий, неминучий, непередбачуваний характер [5]. Крім того, за договорами обов'язкового страхування не відшкодовуються збитки, що пов'язані з відшкодуванням моральної шкоди, упущеною вигодою та шкодою, заподіяною майну страховальника, яке належить йому на праві власності чи яким він володіє на праві господарського відання, за договором зберігання, тощо. Особливу увагу також привертає збитки, які пов'язані з негативними наслідками від генетичних змін. Вони також не відшкодовуються. Це є спірним та дискусійним питанням, що правомірно підлягає оскарженню, адже якщо згадати наслідки Чорнобильської катастрофи, то можемо бачити, що після неї збільшилися вроджені аномалії в людей та тварин і навіть смерті внаслідок ядерного інциденту, який був спричинений саме оператором ядерної установки [6, с. 629]. Хоч відповідно до статті 11 Закону України «Про цивільну відповідальність та її фінансове забезпечення», держава забезпечує фінансове покриття цивільної відповідальності за ядерну шкоду оператора ядерної установки Чорнобильської АЕС, але постановою Кабінету Міністрів України від 22 грудня 2010 р. № 1164-2010-п установила, що страхування цивільної відповідальності оператора ядерної установки Чорнобильської АЕС за ядерну шкоду здійснюється відповідно до Порядку і правил проведення обов'язкового страхування цивільної відповідальності за ядерну шкоду, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 23 червня 2003 р. № 953-2003-п [7]. Це означає, що держава не відшкодовує збитки, які пов'язані з наслідками від генетичних змін. Хоч і негуманна на перший погляд, але така позиція є цілком аргументованою для деяких учених, адже надто складно простежити, чи дійсно аномалії виникли внаслідок ядерного інциденту, спричиненого оператором ядерної установки. Також у пункті 6 Порядку і правил ядерного страхування визначається поняття страхового ризику як події, у разі настання якої проводиться страхування та яка має ознаки випадковості та ймовірності настання цивільної відповідальності страховальника за ядерну шкоду, а в пункті 7 вказано і про страховий випадок, що є набранням законної сили судовим рішенням щодо відшкодування ядерної шкоди або укладення договору про відшкодування ядерної шкоди, стороною якого є страховик.

У контексті договорів обов'язкового ядерного страхування не можна не згадати про відшкодування ядерної шкоди страховиками, а саме страхові виплати. Компенсація здійснюється на підставі договору про відшкодування ядерної шкоди або рішення суду. Сам договір має бути укладений між оператором ядерної установки та потерпілим за участю страховика (іншого фінансового гаранта). До того ж, договір має відповідати вимогам частин другої, третьої та четвертої статті 6 Закону України «Про цивільну відповідальність за ядерну шкоду та її фінансове забезпечення» [3]:

– відповідальність оператора за заподіяння смерті обмежується сумою, що дорівнює 2000 неоподаткованих мінімумів доходів громадян, встановлених на момент

винесення судового рішення (укладення договору про відшкодування ядерної шкоди), за кожного померлого;

– відповідальність оператора перед кожним потерпілим за шкоду, заподіяну здоров'ю, обмежується сумою, що дорівнює 5000 неоподаткованих мінімумів доходів громадян, встановлених на момент винесення судового рішення (укладення договору про відшкодування ядерної шкоди), але не більше розміру фактично заподіяної шкоди;

– відповідальність оператора перед особою за шкоду, заподіяну її майну, обмежується сумою, що дорівнює 5000 неоподаткованих мінімумів доходів громадян, встановлених на момент винесення судового рішення (укладення договору про відшкодування ядерної шкоди), але не більше розміру фактичної заподіяної шкоди;

Викладене дозволяє зробити висновок, що прив'язка до неоподаткованого мінімуму доходів громадян при визначенні розміру страхового відшкодування є не зовсім коректною. Розрахунки мають здійснюватися на основі фактичної вартості компенсації наслідків, а у випадку смерті – на основі статичної вартості життя. Крім того, критерії відповідальності є надто короткими. Наприклад, на основі досліджень Х. Лотара та М. Зайлера, встановлені інші види ядерної шкоди, які б теж мали компенсуватися: смерть організмів, що використовуються для економічних цілей; смерть рідкісних тварин чи тварин, що знаходяться на межі зникнення; негативний вплив на інфраструктуру; забруднення ґрунту; вплив на екологічні ресурси; негативні зміни в природних умовах; витрати на переселення; витрати на негативні наслідки та їх ліквідація тощо [8, с. 40]. Зокрема Міжнародним агентством з атомної енергії у 1990 було розроблено Міжнародну шкалу ядерних подій (далі – ІНЕС), яка складається з 7 рівнів:

– рівень 7. Велика аварія: важкі наслідки для здоров'я населення та довкілля. До цього рівня входять: Аварія на Чорнобильській АЕС 1986 р., Аварія на Фукусімській АЕС 2011 р.;

– рівень 6. Серйозна аварія: потрібне повномасштабне застосування планових заходів з відновлення. До цього рівня входить: Аварія на ВО «Маяк» 1957 р.;

– рівень 5. Аварія з ризиком для довкілля: потрібне часткове застосування планових заходів з відновлення, важке пошкодження активної зони та фізичних бар'єрів. До цього рівня входить: Аварія на АЕС Три-Майл-Айленд 1979 р.;

– рівень 4. Аварія без значного ризику для довкілля: опромінення населення в допустимих межах, серйозне пошкодження активної зони і фізичних бар'єрів, опромінення персоналу з летальним результатом. Приклад: Аварія на ядерному об'єкті Токаїмура 1999 р.;

– рівень 3. Серйозний інцидент: опромінення населення нижче допустимої межі, серйозне поширення радіоактивності, аварії вдалося запобігти. Приклад: Пожежа на АЕС Вандельос 1989 р.;

– рівень 2. Інцидент: значне поширення радіоактивності, інцидент із серйозними збоями у засобах забезпечення безпеки. Поширений рівень;

– рівень 1. Аномальна ситуація. Виходить за межі допустимого в експлуатації. Поширений рівень;

– рівень 0. Подія з відхиленням нижче шкали. Відсутність значимості в контексті ядерної шкоди. Найпоширеніший рівень.

На нашу думку, завдяки цій шкалі створюються конкретні критерії для моделювання страхових ризиків у сфері ядерної енергетики.

Відповідно до інформації, поданої в Доповіді про стан ядерної та радіаційної безпеки в Україні у 2020 р., було отримано та розглянуто 19 інформаційних повідомлень про події, які мали місце на АЕС України. Зокрема порушення № 5/2 «Відключення блока від мережі дією протиаварійної автоматики, захисту турбінної установки, турбогенератора у процесі експлуатації енергоблоку, які

зумовлені: відмовама обладнання (елементів); помилками персоналу та/або помилковими рішеннями; зовнішніми впливами штучного або природного походження» було визначено ІНЕС на 4 рівні, тобто такому, що є аварією без значного ризику для довкілля. Інші 12 порушень не мали рівня вище 3 [9]. На основі цієї інформації можна зробити висновок, що дійсно існує ризик настання страхових ризиків у сфері ядерної енергетики в Україні, а тому страхування цивільної відповідальності оператора ядерної установки за ядерну шкоду має й надалі залишатися видом обов'язкового страхування та умовою для отримання ліцензії на провадження діяльності на окремому етапі життєвого циклу ядерної установки.

Слід також привернути увагу щодо страхової суми, яка встановлюється порядком та правилами ядерного страхування, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 23 червня 2003 р. № 953-2003-п. Відповідно до пункту 11, страхова сума – це грошова сума, в межах якої страховик відповідно до умов договору обов'язкового страхування зобов'язаний здійснити виплату страхового відшкодування страхувальнику або за його дорученням потерпілій особі у разі настання страхового випадку в період дії договору. Загальна страхова сума за договором обов'язкового ядерного страхування та, відповідно до пункту 1 статті 6 Закону України «Про цивільну відповідальність за ядерну шкоду та її фінансове забезпечення», межа цивільної відповідальності оператора за ядерну шкоду [3] становить 150 мільйонів спеціальних прав запозичення (далі – СПЗ) в національній валюті за кожний ядерний інцидент, а для дослідницьких реакторів – 5 мільйонів СПЗ за кожний ядерний інцидент сукупно з усіма страховими випадками, що сталися під час дії договору обов'язкового ядерного страхування [5]. Згідно з пунктом 2 статті 1 Закону України «Про цивільну відповідальність за ядерну шкоду та її фінансове забезпечення», спеціальна права запозичення – розрахункова одиниця, що визначається Міжнародним валютним фондом і використовується при здійсненні ним власних операцій та угод [3]. Встановлена загальна страхова сума за договором обов'язкового ядерного страхування пов'язана з наявністю міжнародних зобов'язань України, а конкретно з Віденською конвенцією про цивільну відповідальність за ядерну шкоду, яка була прийнята 21 травня 1963 р., Україна приєдналася до неї в липні 1996 р., прийнявши Закон України «Про приєднання України до Віденської конвенції про цивільну відповідальність за ядерну шкоду» [10]. Відповідно до пункту 1 статті 5 цієї Конвенції відповідальність оператора може бути обмежена державою, в межах території якої знаходиться ядерна установка, або, якщо вона не знаходиться в межах території будь-якої держави, то державою, яка експлуатує або з дозволу якої експлуатується ця ядерна установка. Через це відповідальність оператора ядерної установки може бути обмежена стосовно будь-якого одного інциденту [11]:

- не менше ніж 300 мільйонів СПЗ;
- не менше ніж 150 мільйонів СПЗ за умови, що для відшкодування ядерної шкоди ця держава виділяє державні кошти понад цієї суми до як мінімум 300 мільйонів СПЗ;
- до 15 років з дати вступу в силу цього Протоколу – перехідною сумою не менше 100 мільйонів СПЗ щодо ядерного інциденту, що відбувається в цей період. Може бути встановлена сума менше 100 мільйонів СПЗ за умови, що така держава виділяє державні кошти для відшкодування ядерної шкоди в обсязі між цією нижчою сумою і 100 мільйонів СПЗ;

На нашу думку, встановлена Україною страхова сума в обсязі 150 мільйонів СПЗ за договором обов'язкового страхування повністю відповідає Віденській конвенції про цивільну відповідальність за ядерну шкоду, але це також означає, що при настанні ядерного інциденту, Україна

має виділити державні кошти для відшкодування ядерної шкоди в обсязі понад 150 мільйонів СПЗ до як мінімум 300 мільйонів СПЗ. Пункт 2 статті 5 згаданої Конвенції також вказується, що незалежно від сум, визначених пунктом 1 статті 5 Конвенції, держава, яка відповідає за ядерну установку, з огляду на характер ядерної установки або пов'язаних з нею ядерних речовин і ймовірні наслідки інциденту, джерелом якого вони є, може встановити більш низьку суму відповідальності оператора за умови, що ні в якому разі сума, встановлена таким чином не буде менше 5 мільйонів СПЗ, і за умови, що така держава забезпечує виділення державних коштів до розмірів суми, встановленої відповідно до пункту 1 статті 5 Віденської конвенції про цивільну відповідальність за ядерну шкоду. Як вже було зазначено, загальна страхова сума за договором обов'язкового ядерного страхування дослідницьких реакторів становить 5 мільйонів СПЗ, а тому при разі настання ядерного інциденту, до якого призвів дослідницький реактор, Україна має відповідно виділити державні кошти понад 5 мільйонів СПЗ до як мінімум 300 мільйонів СПЗ. [11]

Варто зазначити, що згідно зі статтею 13 Закону України «Про страхування», страховики можуть утворювати спілки, асоціації, та інші об'єднання для координації своєї діяльності, захисту інтересів своїх членів та здійснення спільних програм, якщо їх утворення не суперечить законодавству України. Ці об'єднання не можуть займатися страховою діяльністю. Так, страховики, які мають дозвіл на страхування цивільної відповідальності операторів ядерних установок за ядерну шкоду, зобов'язані утвердити ядерний страховий пул, який має бути юридичною особою, що утримується за рахунок коштів страховиків. Тобто Ядерний страховий пул має обов'язковий характер [4]. Відповідно до 1 пункту Положення про Ядерний страховий пул затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 червня 2003 р. № 953-2003-п, ядерний страховий пул (далі – Пул) – це об'єднання страховиків-резидентів України, які в установленому порядку отримали ліцензію на проведення обов'язкового страхування цивільної відповідальності оператора ядерної установки за ядерну шкоду [5]. Пунктом 1 особливих умов ліцензування діяльності з обов'язкового страхування цивільної відповідальності за ядерну шкоду, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 23 червня 2003 р. № 953-2003-п встановлено, що ліцензування діяльності з обов'язкового страхування цивільної відповідальності за ядерну шкоду проводилося Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (Нацкомфінпослуг) [5], але варто зазначити, що наразі такого органу не існує через прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг», що передав повноваження Нацкомфінпослуг щодо ліцензування конкретних видів страхування іншому органу державного управління, Національному банку України [12]. Тобто наразі страховики (юридичні особи – резиденти України) для отримання ліцензії на проведення обов'язкового страхування цивільної відповідальності за ядерну шкоду мають звертатися до Національного банку України. На основі цього можна зробити висновок, що не маючи відповідної ліцензії, страховик не може стати членом Ядерного страхового пулу чи займатися страхуванням цивільної відповідальності оператора ядерної установки за ядерну шкоду. Крім того, для отримання ліцензії страховик має відповідати таким умовам:

- провадити страхову діяльність не менше ніж три роки та мати досвід страхування відповідальності не менш ніж протягом двох років;
- мати сплачений статутний фонд у сумі, еквівалентній не менше ніж 1 млн. євро за офіційним курсом гривні до іноземних валют, встановленим Національним банком;

– не мати приписів за результатами перевірок уповноваженого органу, зауваження за якими не усунені на момент звернення за отриманням ліцензії;

– мати аудиторське підтвердження достовірності та повноти річного балансу і звітності.

Висновки. На основі аналізу законодавства та міжнародних зобов'язань України щодо страхування цивільної відповідальності оператора ядерної установки, ми бачимо, що такий вид обов'язкового страхування має бути залишеним, адже він відповідає міжнародним стандартам. На нашу думку, варто звернути увагу саме на питання удосконалення розмірів страхових відшкодувань на основі актуарних розрахунків, а не неоподаткованого мінімуму громадян. У майбутньому варто більш детально проаналізувати та дослідити проблему відшкодування генетичних змін внаслідок ядерних інцидентів на основі міжнародної досвіду. Крім того, страховики, які здійснюють страхування цивільної відповідальності оператора ядерної установки за ядерну шкоду, обов'язково повинні мати значний

розмір статутного капіталу, страхового фонду, не кажучи про значний досвід роботи та позитивну репутацію у сфері діловодства. Працівники страховика мають бути кваліфікованими та перебувати у значній кількості для максимально оперативного реагування на страхові випадки. Швидкість виплати страхового відшкодування є дуже важливою, адже від неї залежить людське життя та здоров'я. Ця вимога пов'язана з тим, що страховий ризик (ядерна шкода) може спричинити невідворотну шкоду життю та здоров'ю великої кількості людей, створити негативні наслідки для довкілля і не тільки. Це все, відповідно, буде потребувати значних обсягів страхового відшкодування. Ядерна енергетика – дуже небезпечна сфера, яка потребує якісного страхування ризиків, тому держава має встановити дійсно сучасне законодавство, яке відповідає європейському, а також більш ефективну систему розрахунку розмірів страхових відшкодувань, а страховикам, своєю чергою, слід дотримуватися професіоналізму та максимально швидко здійснювати страхові виплати.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про дозвілну діяльність у сфері використання ядерної енергії : Закон України від 11 січня 2000 р. № 1370-XIV (в редакції Закону № 107-IX від 24 січня 2020 р.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1370-14#Text> (дата звернення: 11 вересня 2021 р.)
2. Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку : Закон України від 08.02.1995 р. № 39/95-ВР (в редакції Закону № 1082-IX від 1 січня 2021 р.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/39/95-вр#Text> (дата звернення: 11 вересня 2021 р.)
3. Про цивільну відповідальність за ядерну шкоду та її фінансове забезпечення : Закон України від 13 грудня 2002 р. № 2893-III (в редакції Закону № 1404-VIII від 5 жовтня 2016 р.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2893-14#Text> (дата звернення: 11 вересня 2021 р.)
4. Про страхування : Закон України від 7 березня 1996 р. № 85/96-ВР (в редакції Закону № 1591-IX від 1 серпня 2021 р.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-вр#Text> (дата звернення: 11 вересня 2021 р.)
5. Про обов'язкове страхування цивільної відповідальності за ядерну шкоду : Постанова Кабінету Міністрів України від 23 червня 2003 р. № 953-2003-п (в редакції Постанови 826-2020-п від 17 вересня 2020 р.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/953-2003-п#Text> (дата звернення: 11 вересня 2021 р.)
6. Медичні наслідки аварії на Чорнобильській атомній електростанції / За ред. О.Ф. Возіанова, В.Г. Бебешка, Д.А. Базики. Київ : ДІА, 2007. 800 с.
7. Про фінансове забезпечення цивільної відповідальності за ядерну шкоду державним спеціалізованим підприємством «Чорнобильська АЕС»: Постанова Кабінету Міністрів України від 22 грудня 2010 р. № 1164-2010-п (в редакції Постанови № 826-2020-п в редакції від 17 вересня 2020 р.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1164-2010-п#Text> (дата звернення: 12 вересня 2021 р.)
8. В. Gunther, T. Karau, E.-M. Kastner, Dr. W. Warmuth (2011) Study on calculating a risk-appropriate insurance premium to cover third-party liability risks that result from operation of nuclear power plants, p. 136.
9. Доповідь про стан ядерної та радіаційної безпеки в Україні у 2020 р. URL: <https://inlnk.ru/10n0n>
10. Про приєднання України до Віденської конвенції про цивільну відповідальність за ядерну шкоду : Закон України від 12 липня 1996 р. № 334/96-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/334/96-вр#Text> (дата звернення: 12 вересня 2021 р.)
11. Віденська конвенція про цивільну відповідальність за ядерну шкоду від 21 травня 1963 р. № 995_006 (в редакції Протоколу № 951_003 від 12 вересня 1997 р.) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_006#Text (дата звернення: 12 вересня 2021 р.)
12. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг : Закон України від 12 вересня 2019 № 79-IX (в редакції Закону № 361-IX від 28 квітня 2020 р.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/79-20#Text> (дата звернення: 14 вересня 2021 р.)